

FNSiN

NOS

Nr 4 2010 Årgång 32

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN)

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken. Läs mer på vår hemsida www.fnsin.nu.

Föreningens adress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28, 170 71 Solna
08-85 84 88 (b)

Föreningens lokala Baltzar har adress

Baltzar von Platens gata 11

Medlemsavgiften 2010:

Fullbetalande medlem 150 kr

Ny dito efter 1/7 75kr

Familjemedlem 50kr

Plusgiro: 67 01 50- 2

Medlemsavgifter och beställning av skrifter

NOS: Ansvarig utgivare

Anders Schærström

Material till NOS skickas till:

nos.fnsin@gmail.com

eller till sekreteraren

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.

Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Internet E-post: info@fnsin.nu

Hemsida: www.fnsin.nu

Blogg: www.fnsin.blogspot.com

FNSiN, styrelse

Ordförande
Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
08-622 55 25; 070-400 01 99
bente.fnsin@gmail.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarng.14
118 64 Stockholm
08-19 12 52 (b)
070-370 07 75
bisi-strom@bredband.net

Sekreterare

Monica Ajne
Kritvägen 3
141 34 Huddinge
08-711 58 15 (b)
b.m.ajne@telia.com

Kassör:

Eva Innings
Dalgårdsvägen 55
121 33 Enskededalen
08-774 12 53(b), 070-491 67 14;
08- 653 5405
eva.innings@telia.com

Övriga ledamöter

Anders Schærström
Kometvägen 49
183 48 Täby
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40nb
167 67 Bromma
08-25 03 35 (b)

Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88(b)
E.elvers@bredband.net

Ulla Ersmark
Spannvägen 14
168 35 Bromma
08-25 12 22 (b)

Unn Hellsten
Lagavägen 13
128 43 Bagarmossen
08-600 26 42 (b)

Åsa Öckerman
Glanshammargatan 17
124 43 Bandhagen
08-99 68 70 (b)

Webbansvarig:

Monika Kristensson
Sickla Kanalgata 12
120 67 Stockholm
08-641 50 11 (b)

Kontaktperson,
FNSiN Östergötland

Håkan Bley
Sköldvägen 18
61633 Åby
011-63169 (b) 011-191125 (a)

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Estland	50	30
Gotska Sandön, ny	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10
Vi säljer även		
Ekoparken	350	220
	(Porto tillkommer)	

Beställ genom Eva Innings 08-774 12 53;
eva.innings@telia.com.

Omslagsbilder:

Framsidan: Igelkott på Öland. Foto: Elisabet Römert
(**bilden är beskuren**)

Baksidan: Isrosor och ljus i advent.
Foto: Bente af Edholm

Ordföranden har ordet

*Upp o hoppa bror - och syster,
slå på trumman Tor - och var yster,
det är dans upp på logen i natt!*

Den snarlika ramsan känner vi igen. Man kommer att tänka på både fornhistoria och uppsluppen glädje. Kultur och motion-idrott. Detta är friskvård! Så i förlängningen av detta kan vi se att hälsan och kulturen mötas i dansen...

FaR, "fysisk aktivitet på recept", är inte längre något okänt begrepp. Numera vet man att det är jätteviktigt att röra på sig ordentligt. Det går att mäta på många sätt.

Vad vi äter har också stor betydelse. När det gäller kosten finns det många skolor; Stenålders, Vegetarisk, Vegansk, Medelhavs och numera även Nordisk kost.

En forskargrupp i Uppsala har konstaterat att den nordiska maten kan vara lika bra för hälsan som medelhavsmaten. Man bara byter ut tex. pastan mot mathavre, olivoljan mot rapsolja och melon mot äpple. Frukosten kan bestå av sund gammal husmanskost som tex. korngröt och rågröd med makrill. Blåbär, lax och rotfrukter är också bra. En sådan kost lär ha en effekt på blodfetterna i klass med kolesterol-sänkande läkemedel.

Men man har upptäckt att vad som också är viktigt är tidpunkten när man äter. Den biologiska klockan tickar och vi är helt beroende av att den fungerar. Forskningen om hur dygnsrytmen styrs kallas "**kronobiologi**". Det har jag läst i en intressant artikel om den biologiska klockan och ätandet, skriven av M. Lennernäs prof vid Högskolan Kristianstad.

Redan i Första Mosebok står omnämnt att "ljus ska skilja dag från natt och utmärka högtider, dagar och år". Dygnsrytmens betydelse för fysiologiska processer har studerats inom en mängd forskningsområden. Men HUR dygnsrytmen styrs har uppdagats först på senare tid. Man studerar rytmerna hos levande organismer, dvs sekvenser av händelser som upprepar sig själva över tid med samma ordningsföljd och intervall. I människans hjärna finns SCN (nucl. suprachiasm.) i hypotalamus, som överordnad klocka över klockgener i olika celler, vars rytm ställs av soltid och aktiviteter i kroppen som att äta och sova. Att äta och sova vid fel tid orsakar desynkronisering i kroppens rytmicitet. Rytmiciteten i hjärnan och i kroppens celler måste vara i fas annars ger de fel signaler till varandra. Störda biologiska rytmer ger störda metabola system/syndrom och immunsystem. - Dvs. "dålig hälsa som ett brev på posten" (min tolkning - fast posten finns ju inte längre). Men Skalman

då, finns han kvar? Tänk så rätt han hade med sin Mat- och Sovklocka! Vad klok han var som höll på regelbundna tider för väsentligheterna.

Till väsentligheterna hör också kulturen (högtider som det står i Moseboken). De regelbundet återkommande festligheterna, tillfällena för motsatsen till vardagslunken. En av FNSiNs kommande programpunkter blir därför att åka till gamla brukssamhället Gimo för att uppleva Knutsmasso, den årliga karnevalen vid julfirandets avslutning.

En annan kulturell högtid, som nämndes i förra numret av NOS, inföll i somras när ett antal dans- och musikorganisationer anordnade evenemanget "**Århundradets Spelmansstämma - 100 år med riksspelmän, Zornmärket 100 år**". På Skansen och flera andra platser i Stockholm flödade folkdansen och folkmusiken ymnigt med hjälp av traditionsbärare representerade från hela landet.

Spelkväll med riksspelmän på Gubbhyllan, Skansen.

Zorn förstod sig också på värdet av regelbundenhet. Han instiftade belöningar till traditionsbärare/ spelmän för att de skulle komma och spela upp sina specialiteter för varandra varje år. I år var det 100 år sedan den första spelmansstämman ägde rum på Skansen och det firades i fyra dagar. Zorns utmärkelser delas ut regelbundet varje år till förtjänta spelmän. Att man är riksspelman betyder att man erhållit Zornmärket i silver. Guld får bara någon enstaka spelman/kvinna per år, extra välförtjänt för lång och trogen tjänst i folkmusikvärlden.

Denna festlighet var ett tydligt exempel på hur musik och motion, kultur och hälsa mötas i dansen. Dans är friskvård!

Men hur följs detta upp av våra politiker? Blir vi friskare av att betala extra skatt om vi äter och rör oss till musik. Ska kulturen nedmonteras? Rikskonserter - vart tog ni vägen? Visarkivet hotas av nedläggning. - Och Dansmuseet vid Gustaf Adolfs Torg är uppsagt, för dit vill Rosenbad flytta. . .

Det sägs att miljöhänsyn vägde tungt när Valmyndigheten upphandlade papper till årets 450 miljoner valsedlar. Det blev papper från Lessebo, - en hälsning från "Gudrun"?

Ölandsresan 2010

Inledning

Årets landskapsresa, som vanligt inledd av en studie-cirkel – med den äran ledd av ”triumviratet” Eliabet Römert, Marie-Louise Reinius och Sara Mariasdotter – under våren, gick till Öland med ett par småländska inslag, nämligen Kalmar och Blå Jungfrun, och samlade hela 19 personer vilket är nytt rekord.

Efter samling i Kalmar åkte vi till vandrarhemmet i Skogsby strax söder om Färjestaden där vi bodde 18-23 juni. Turerna på tillsammans ca 50 mil och studiebesöken täckte in hela ön från Byxelkrok och Trollskogen i norr till Ottenby i söder. Närmare bestämt var det ganska så späckade programmet:

fr 18 Kalmar domkyrka (se artikel på s 8-9)

lö 19 Blå Jungfrun, klapperstensområdet Neptuni åkrar och gravfältet Forgalla skepp varifrån vi delade oss i två grupper som besökte Trollskogen resp Le-genäs.

sö 20 Ismanstorps borg, Gärdslösa kyrka, Ölands museum med byggnadssamling i Himmelsberga, naturbutik i Stenåsa

må 21 kvarnvisning, Borgholms slottsruin, Solliden, Halltorps hage

ti 22 Carl Malmstens Capellagården, vandringar på Alvaret, Ottenby, Eketorp

ons 23 Karlevistenen, Kalmar Slott alternativt konstmuseet

Några tänkta besök fick av tidsskäl utgå, och tiden i Ottenby var kortare än planerat.

Övernattningarna kostade ca 800 kr och övriga kostnader – bilhyra, guidningar / inträden m m – gick på 710 kr per person. Tåg t/fr Kalmar kostade knappt 700 kr vid biljettköp i god tid.

Som på tidigare turer bidrog deltagarna med sina specialkunskaper i olika ämnen, och levde väl upp till FNSiN:s motto vi upptäcker tillsammans.

Erik Elvers

*Blå Jungfrun.
Bilden är beskuren*

Foto: Lars Innings

Första dagen på Ölandsresan besöker vi ön Blå Jungfrun

Blå Jungfrun är en granitklippa i Östersjön mellan norra Öland och Smålandkusten. Ön ligger närmare Öland än fastlandet, men geografiskt hör den till Småland (Kalmar län). Från Byxelkrok, varifrån båten utgår, ser man Jungfrun som en liten blå hatt med brätte som seglar på havet. Det tar en och en halv timme att ta sig till ön, och vi har tur – vädret är perfekt. Eftersom det inte finns någon brygga på B J förstår man att det krävs en skicklig skeppare för att lägga till vid den branta bergshällen och vid blåsigt väder ställs turen in. På en smal landgång tar vi oss i land. Vi är på Jungfrun! Den släta röda graniten, sli-pad av både istidens is och av havet, lyser i solen.

Men ön består inte bara av släta hållar utan även av stora och små svårforcerade stenblock. Vi följer leden men den blir snart så svår att gå att vi måste dela upp oss. Efter ett tag blir det mera lättgånget och plötsligt framför oss har vi den omtalade labyrinten. Den fanns här redan när Linné besökte ön på sin Ölandsresa 1741, och han kallade den för Trojabor-gen. Den ligger något hundratal meter från vattnet på en slät men böljande bergshäll. Den är imponerande. Sedan fortsätter leden från havet in i låg men tät lövskog. Det är mest ek och lind men även lönn, oxel och rönn. Man imponeras av att det kan finnas så olika naturtyper på denna lilla ö. Alldeles vid stigen växer en stor och ståtlig grön nattviol. Vi fortsätter och kommer till Jungfruns högsta topp, hela 86,5 meter. Vi passerar också en av öns grottor, som visar sig vara en sprickgrotta, vilken dock inte kan jämföra

Trojaborgen

Foto: Eva Pettersson

sig med den imponerande sprickgrottan vi klättrade genom i Fjällbacka förra året. Nu närmar vi oss åter de släta hållarna på norra delen av ön. Här passerar en stor insekt leden. Är det en större ekbock? Stor är den i alla fall, så vi bestämmer oss för att det måste vara en dylik. Om man nu till äventyrs skulle vilja gena lite för att snabbare komma till båten visar det sig att det är nästan omöjligt. Trots att hållarna är så släta och fina kan det ofta finnas djupa sänkor emellan dem. Så det är allt bäst att hålla sig till leden. Det känns vemodigt när vi kommer fram till hållen och ser båten ligga något hundratal meter från land, för nu vet vi att vi snart måste lämna denna fantastiska ö. Vi tröstar oss med kaffe och bullar och gläder oss över den låga olvonbusken, som blommar så rikligt i en bergsskrev

Eva Innings

Trollskogen på norra Öland

Vi var 4-5 st som gav oss ut på en vandring i Trollskogen på Ölands nordöstra udde efter en intensiv dag bl.a. på Blå Jungfrun. Trollskogen är en gammal, betespräglad barrskog på Ölands nordöstra udde. Längs de gamla trädstammarna slingrar sig imponerande stora murgrönor som ser ut att långsamt strypa sina värdar (de kanske gör det?). Stränderna längs östra sidan består av ursvallad klappersten. Längst i söder ökar inslaget av sand och där finner man strandväxter som saltarv, strandkvickrot, trubbstarr och klibbkorsört. På stranden ligger också vraket av skonaren Swiks som förliste här vid en storm i december 1926. Trollskogen har ett rikt växt- och djurliv. Man har bland annat funnit 155 olika arter av lavar. Den gamla skogen är också en bra fågelbiotop. Till Trollskogens häckfåglar hör spillkråka och mindre korsnäbb. Även större korsnäbb ses regelbundet. Den rikliga förekomsten av död ved och ihåliga träd

ger goda förutsättningar för ett rikt insektsliv. Tallprocessionsspinnaren finns i landet bara här och på Gotland.

Gunnar Sjödin

Ismanstorp

Så många som 19 järnåldersborgar, ligger spridda över Ölands begränsade yta. De flesta tycks ritade av samma arkitekt, under 400-500-tal. De består av en rund, eller oval, hög ringmur som omsluter bebyggelsen innanför. Husen 'skjuter ut' från muren (som ekrarna i ett cykelhjul), eller så fyller de ut ett 'torg' i borgens mitt.

Fornborgen vid Ismanstorp, är den näst största av öns 19 borgar. Diametern är 127 meter, murarnas tjocklek 6 meter och höjden 2-5 meter. 88 husgrunder är utgrävda. Det höga antalet portar i muren - 9 stycken - har gett upphov till olika teorier och spekulationer. En av dessa betonar att Ismanstorborgen ju fr.a. var en försvarsborg. När fienden nalkades, gällde det, helt enkelt, att snabbt få in folk och boskap innanför murarna. Ett stöd för denna teori, är även borgarnas spridning över hela ön. (Förmodligen var dåtidens fiender de olika folken, bosatta runt Östersjön.)

En annan teori lägger vikt vid att siffran 9 var ett dåtida magiskt tal, och att borgen förmodligen även använt som kultplats. Teorins understödjare framhåller att borgens placering, mitt i hjärtat av ön, var passande för en helgedom. Hypoteser finns om att officianter och offerdjur, kan ha kommit in via de magiska 9 portarna och offerats i borgens mitt. (På ön Rügen har liknande borgar hittats - och där har även mittplacerade offerplatser belagts!)

Ytterligare en teori kan vara intressant att nämna: Att borgen skulle kunna vara uppförd av 9, intilliggande, byar - och att portarnas antal skulle symbolisera de olika byarna, och dessas gemenskap. Borgens storlek,

mystiska husgrunder och läge; har sedan långt tillbaka, satt fart på den öländska folktron. Jätteormar sågs ha gjort konstner i den, inför de 88 jättar som bebodde den...

Till sist vill jag avrunda min lilla sammanställning med följande passande citat, hämtat ur boken 'Natur och Kultur på Öland':

"Kanske är det överraskningseffekten som gör Ismantorp till något extra. Man vet inte vad som väntar, när man från parkeringen vandrar den lilla promenadstigen genom skogen. Men plötsligt öppnar sig skogen i en stor, ekbevuxen glänta av betade ängsmarker. Där höjer fornborgen sina stenmassor över omgivningen. Grånade stubbar av ekar står kvar bland borgens 88 kvarlämnade husgrunder."

Även den store Linné blev, vid sitt besök, mycket imponerad av Ismantorps fornborg. Han ansåg att den var emot de andra borgar ... liksom en huvudstad." Alltså kanske inte så konstigt, att även vår förening intresserat sig för den, och gjort den till sin logga - med dess förening av natur och kultur på en och samma plats!

Sara Mariasdotter

*Föreningens logga möter sin förebild
Foto: Anders Schaerström*

Litteratur:

Kicki Lundh: kapitlet: 'Öland - en spännande list' ur boken 'Öland' (Bildta förslag)

'Natur och Kultur på Öland' (Länsstyrelsen i Kalmar län)

Åke Skiöld: 'Fantastiska Öland'

Karlevistenen

I Karlevi, några km från Skogsby, står en av Sveriges märkligaste runstenar. Det är en ganska rund granitsten från Oskarshamnstrakten vars text i tolkning lyder

Sten denna var satt efter Sibbe den vise, Foldars son, men hans följe satte vid ön, döds-edet.

Dold ligger den som de största dåd följde - det visste de flesta - 'stridernas Truds arbetare' i denna hög. Ej skall en rätträdigare kampstark 'vagn - Vidur' på sjökonungens väldiga mark råda över land i Danmark.

Detta är den enda dikt som bevarats i samtida nedskrift och är avfattad på versmättet dröttkvätt, "versmättet, lämpligt för kväden vid konungens hird" som utmärks av invecklad meningsbyggnad och rik användning av omskrivande bildspråk, "kennningar". **Trud är en gudinna, stridernas Truds arbetare en hövding, sjökonungens mark är havet där man far med "vagnen" skeppet. Vidur är ett av de många namnen på Oden och här betecknas den döde hövdingen som "skeppets Oden".**

Det poetiska ord, iarmunkrunt, som på stenen används för den väldiga marken har motsvarigheter både i Beowulf och i Eddan.

På stenens baksida finns några latinska bokstäver som antas betyda I Jesu namn.

Erik Elvers

Himmelsberga

På tredje dagen besökte vi Himmelsberga museum.

Himmelsberga är en by i Långlöts socken, Öland som i dag är Himmelsberga museum.

Vi började med att äta lunch därefter en intressant och lärorik rundvandring på några timmar.

Ölands hembygdsförbund köpte 1957 två kringbyggda gårdar med bevarad ålderdomlig prägel i Himmelsberga by.

Gårdarna restaurerades och kompletterades och invigdes som museum 1957. Museet ger genom gårdens inredning, inventarier och atmosfären bilden av en komplett miljö och livet där under mitten av 1800-talet. År 1986 inköptes ytterligare gårdar i byn bland annat inreddes en ladugård till konstupställningshall. Vid vårt besök där pågick en utställning av moderna textilkonstnärer alla med anknytning till Öland som var kul att se.

Karin Sjödin

Himmelsberga

Foto: Eva Pettersson

Kvarnarna i Björnhovda

Först till kvarn ... - När det var stiltje gick det inte att mala och böndernas säckar med säd samlades i kvarnen. När det sedan började blåsa igen gällde det att skynda dit och hitta sin säck för att få mala. Alltså, först till kvarn fick mala först.

Vi står i Kvarnkungen i Björnhovda och vår guide Anders Wahlström berättar minnen för oss. Hans far var mjölnare i den stora tullkvarnen Kvarnkungen och Anders var, redan som liten pojke, med sin far i kvarnen. Han fick bl.a. klättra upp i kvarnens vingar när något skulle repareras eller justeras. Många säckar hade han också burit upp och ner för de branta trapporna i kvarnen.

Vi får veta att Kvarnkungen är en stubbkvarn, dvs. kvarnen vilar på en ”stubbe” och hela kvarnen vrids runt stubben för att komma i rätt läge för vinden. Ett stenkast bort står en holländarkvarn, kallad Drottningen. På holländarna vrids bara den övre delen av kvarnen. De var, trots att de var större, lättare att hantera för mjölnarna och de malde effektivt. Kvarnkungen har två par stenar. Det ena paret för vete och råg till brödmjöl, det andra paret för havre och korn till djurföda. Drottningen har tre par kvarnstenar. I Björnhovda finns också Kronprinsen, en liten stubbkvarn. År 1947 malde man för sista

”Kvarnkungen”.

Foto: Anders Scharström

gången i Björnhovda, men Anders Wahlström och den lokala hembygdsföreningen sköter om och underhåller kvarnarna. I Kronprinsen maler man ibland för nöjes skull.

Öland har sex utbildade kvarnreparatörer och man månar om att de kvarnar som idag finns kvar ska bevaras för eftervärlden. Som mest fanns det ungefär 2000 kvarnar på Öland, idag finns ca. 350 kvar.

Gunnel Wallén

Kvarnentusiasten Anders Wahlström berättade för oss om Kvarnkungens historia

Foto: Helena Laitinen (bilden är beskuren)

Fakta Den äldsta väderkvarn man känner till (källa från 1546) fanns i Algutsrums socken. Nästan alla gårdar hade egen kvarn. Tullkvarnar utnyttjades av fler och man fick betala för att mala där. De egna kvarnarna fick då mindre betydelse. På 1800-talet kom också holländarkvarnarna.

Har du besökt FNSiN på Internet?

www.fnsin.nu

Det finns mycket kvar att göra, men efter hand lägger vi in allt mer material om föreningens verksamhet, såväl nu som ur det spännande och roliga förflutna. Det kommer mera ...

Domkyrkan i Kalmar

Under Kalmarkriget 1611 förstördes en stor del av staden, inklusive Storkyrkan. 1640 fattade Rådet beslutet om flyttning till Kvarnholmen. Men det skulle dröja ända till 1660 att sätta planen i verket.

Kyrkan började alltså att byggas 1660 och är belägen i stadens centrum vid Stortorgetets norra sida. Byggnaden projekterades på uppdrag av Karl X Gustav med reformert uppfostran och torde ha påverkat Nikodemus Tessin d.ä. som fick rita och rita om kyrkoplanen innan den godkändes av kungen.

Genom sin monumentalitet, utformning och proportioner med väldiga mått skiljer sig kyrkan från bebyggelsen i de omgivande kvarteren. Sverige hade inga barockkyrkor. De medeltida helgedomarna bevarades under reformationstiden och framöver. Med Katarinakyrkan i Stockholm lanserades 1656 en ny kyrkotyp, en korsformad centralbyggnad med hörnpaviljonger mellan korsarmarna.

Efter en rikskollekt uppfördes den nya katedralen från och med 1660 men arbetet avbröts 1670. 1678 återupptogs byggnationen och 1682 hade kyrkan uppmurats till och med första våningen och täckts med ett provisoriskt tak. Den sista etappen skedde mellan 1692 och 1703. Nicodemus Tessin d.ä. var vid det laget död. Arbetet med kyrkans fullbordande återupptogs av Nicodemus Tessin d.y. tillsammans med amiralgeneralen Hans Wachtmeister, Abraham Svanskiöld och Rudolf Bientz. Kyrkan tillkom alltså under tre kungars regering - Karl X Gustav, Karl XI och Karl XII.

N. Tessin kom hem från Rom med intryck från den nya stilen, barocken. Vid en jämförelse mellan Kalmar domkyrka och kyrkan Il Gesu i Rom framgår tydligt att Tessin blev inspirerad av denna. Kyrkan på Kvarnholmen uppvisar några särdrag. Den saknar kupol över korsmitten. En sådan borde ha funnits under barockens tidevarv. En annan märkvärdig egenskap är att kyrkan är placerad med ena långsidan utmed det stora torget med huvudingången från denna sida. Kyrkans långa korsarmar i öster och väster är absidformigt avslutade. I vinklarna mellan korsarmarna är inställda kvadratiska hörnpaviljonger, upp till avslutade som torn. Kyrkan har ingen omgivande kyrkogård. Byggnaden står på en hög sockel av granitblock med inslag av kalksten. Materialet är delvis återanvänt från den äldre kyrkan i gamla staden, Storkyrkan.

Södra långsidan är vänd mot Stortorget och utgör därmed kyrkans huvudfasad. Murarna indelas i nedre våningen av doriska pilastrar som omger växelvis fönster, växelvis smala fasadpartier; i hörnen koppla-

Foto: Bengt Nilsson

de pilastrar. Pilastrarna uppbär ett kraftigt entablement med fris och gesims. Ovanför frisen följer ett starkt profilerat parti. På detta vilar den övre våningens smalare pilastrar med joniska kapital och socklar som dekorativa detaljer. Gavlarna och tornen har tvåvåning uppbyggnad. Den övre våningen är uppdragen som skärmfasad framför det höga taket. Fasaderna (den övre delen) indelas i joniska pilastrar, som flankerar ett stort mittfönster, samt två nischer. Ga-

Foto: Anita Larsson

velfasaden omges av voluter, krönta av eldurnor. Tessin har höjt de trekantiga tympanongavlarna och placerat ut höga eldurnor längs taket. Taket är gjort av ärggrön koppar med två fall. 1682 hade kyrkan uppmurats t.o.m. första våningen och täckts med ett provisoriskt tak. Huvudingången är omgiven av joniska kalkstenspelare och över porten sitter en stentavla, som talar om, att kyrkan stod färdig 1703 under generalguvernören Hans Wachtmeisters ämbets-tid.

Interiören

Kyrkorummet har en påfallande enhetlighet samtidigt som väggar och valv kraftfullt artikuleras av

dubbla joniska pilastrar och gördelbågar (se taket). De konsekvent vitkalkade vägg- och valvytorna skapar ett enhetligt kyrkorum som var den evangelisk-lutherska kyrkans ideal. Dock betonades de praktiska synpunkterna kraftigt vid sidan av de sakrala. Bänkinredningen var en viktig detalj. Med tiden räckte inte bänkraderna, utan bänkrader placerades utmed sidorna på läktare. Det var den välkände Helgo Zettervall som ritade dem (1882 – 83). Läktarna upp bärs av marmorerade korintiska kolonner med förgyllda kapitäl.

Enligt den evangelisk-lutherska uppfattningen är altaret interiörens absoluta blickpunkt. Altaruppsatsen är här hållen i stram barock. Korintiska träpelare omger altartavlan. Den har som motiv nedtagningen från korset och är antagligen målad av David von Krafft. Över altartavlan finner man en kopia av Michelangelos skapelserelief och överst en stor strålsol, som omger Andens symbol, duvan. På ömse sidor om altaret står två 1700-talsskulpturer. De föreställer Nåden och Tron. Predikstolen är domkyrkans andra blickfång. Den är äldre än domkyrkan och är ett verk av Baltzar Hoppenstedt från förra delen av 1600-talet. Predikstolen vilar på en träskulptur som föreställer Moses med staven. Till vänster om koret står

Foto: Anita Larsson

en dopfunt i öländsk kalksten. Den är formad som ett skepp och symboliserar frälsningens räddande ark. Den har skulpterats av Strängnäskonstnären Erik Sand 1963.

Till kyrkans värdefulla inventarier hör den fina orgeln som har fyra manualer och 72 stämmor.

Domkyrkans vita väggar får färg och liv genom epitafierna och ättevapnen.

Adèle Schreiber

Foto: Anita Larsson

Foto: Anita Larsson

Mera om resan till Öland i nästa nummer av NOS

På tal om namn ...

Som de trogna NOS-läsarna vet har vi flera gånger haft artiklar (skrivna av Erik Elvers) om olika varianter av namn – runnamn, väderstrecksnamn, färgnamn, vattendragsnamn mm. Fantasin tycks vara ganska ymnig när det gäller att hitta på namn. Vi vet ju att dopnamnen växlar med generationerna – en del blir urmodiga men kommer igen. Många vill byta efternamn – några får tillstånd, andra får avslag. Med invandringen, svenskarnas långväga resande och impulser från film, musik och alla möjliga håll har namn från andra kulturer kommit i bruk. Somliga vill nu att förnamn ska vara könsneutrala. Regeringen har tillsatt en utredning som ska se över namnlagen och föreslå ändringar ”för att regleringen av personnamn ska vara tidsenlig och hålla en lång tid framöver (Kommittédirektiv Dir. 2009:129)”. NOS bidrar här till perspektiven med Ingegerd Hosinskys iakttagelser om namnskicket i en spanskspråkig miljö. Som jämförelse kan vi nämna, att i Sverige heter fler än 445 000 kvinnor (och nästan 60 män!) Maria, medan nästan 500 män heter Jesus. En man heter Kristus och drygt 500 Christos.

För eventuella nya läsare kan vi berätta, att Ingegerd är etnolog, bosatt på La Palma (Kanarieöarna) och huvudförfattare till FNSiNs bok *De Goda Ogräsen*.

Redaktionen

Jag undrar om det finns så många kuriösa namn någonstans som i den spanskspråkiga världen? *Africa, Mercedes, Lourdes, Cristino ...*

Spanien är ju ett katolskt land, och de vanligaste personnamnen kommer förstås från den heliga familjen: Jesús (ett vanligt mansnamn), María, José (Josef), Ana (som vi stavar med två *n*) med diminutiven Anita, Isabel (Elisabet), Zacarias, och Jesu bröder och närmaste vänkrets: Pedro (Sankte Per) och Juan (Johannes) och alla de andra. Ibland sätts de ihop: María Jesús, María de Cristo, och flickorna kallas lite oväntat Jesús och Cristo. (De två första spanska astronomerna, som utförde observationer i K. Vetenskapsakademiens solteleskop här på ön, heter María Jesús och Jesús María.)

De allra flesta kvinnonamnen är Marianamn, hur underliga de än låter. Det är inte så lätt att komma underfund med dem. Min sondotter Alba (”yo soy/jag är/lilla Alba”) frågade en gång, när hon var mycket ung: Jag trodde att det bara fanns en Jungfru (Virgen) Maria? - Ja, det gör det, och bara en Alba som är du, men ibland är lilla Alba här i Las Tricias

och ibland hos mormor på Gran Canaria, ibland är Alba glad och ibland ledsen eller trött. Då förstod hon.

Alla katolska länder har sin egen Jungfru María. Därav kommer namn som Africa. Alemania, América, Australia, Grecia, Libia, Serbia, Argelia, Polonia osv. Många orter har också sin egen Jungfru María. Här har vi namn som Fátima efter en ort i Portugal där hon uppenbarade sig i början av seklet, Lourdes (uttalas som *det skrivs*) efter den helbrägdagörande källan i Frankrike, Belén (Betlehem), Carmen, Montserrat och Guadalupe bland många andra.

Andra namn kommer av Marias sinnestillstånd: María de la Soledad, Ensamhetens Maria, ofta förkortat till Marisol, Sole eller bara Sol, María de los Dolores, smärtornas Maria (Lola, Loly; Dolly i engelskspråkiga länder), Angustias, dödsångest – jag skulle nog tveka att kalla min dotter, men det är ett ganska vanligt namn, och de ljusare sidorna av hennes väsen: Mercedes (nåd), Milagros (under), Esperanza (hopp), Consuelo (tröst), Purificación (rening), Amparo (skydd), Remedios (bistånd), Paz (fred). Andra namn som kan associeras till denna grupp är Dulce, av El dulce nombre de María (Marias ljuva namn), Immaculada och Concepción av den obefläckade avlelsen, Adoración (Dora, Dorita, tillbedjan) och Dulce muerte de Cristo (Kristi ljuva död) – men då har man fjärrmat sig långt från den historiska verkligheten. Det namnet har jag faktiskt sett. Död, muerte, är femininum och det är alltså ett flicknamn. Jag hoppas att de kallar flickebarnet Dulce.

Många namn kommer av hennes attribut: Rosa, med diminutiven Rosita, Rosario (rosenkrans, radband), Luz (ljus), Angeles (änglar), Pino (pinje), Cruz (kors), Nieves (snö i pluralis), Pilar (kolonn, pelare).

Spaniens kvinnliga skyddshelgon är La Virgen del Pilar. Det är också polisernas skyddshelgon. Hon firas den 12 november med allmän helg och procession med poliser i högtidsuniform med den gamla *tricornion*, den blanka trekantiga hatten med avskurna brätten, som man brukar se i operan Carmen. Numera används den bara i mycket högtidliga sammanhang. I kalendern kallas dagen ”el Día de la hispanidad”, Spanskhetsens dag. Under Francos tid hette den ”el Día de la raza española”, den Spanska rasens dag. Pilar (Pili, Piluca) är ett mycket vanligt kvinnonamn. La Virgen de Las Nieves, snömadonnan, är öns* kvinnliga skyddshelgon, och naturligtvis är Nieves ett ytterst vanligt flicknamn. I Las Tricias håller den he-

liga jungfrun av berget Carmel (i Israel), la Virgen del Carmen, sin hand över oss, och följaktligen vart och vartannat fruntimmer Carmen på något sätt: Carmen Lourdes, Carmen Luisa, Carmen Estér, Carmen Denia, María del Carmen (Maricarmen), bara **Carmen** ... (om festen till hennes ära, se NOS 2003:4).

Sen finns det förstås många helgonnamn: Elena, Cristina, Monica, Cecilia, Olga. En egenhet med de spanska namnen är att det är lätt att göra om mansnamn till kvinnonamn och vice versa genom att ändra sista bokstaven från o till a eller tvärtom. Det är vanligt vid helgonnamnen, eftersom barnen ofta får namn efter skyddshelgonet för den dag de föddes. Cristino, Cecilio och Eleno ser man ibland. Presidenten i Bolivia heter Evo Morales. Jag tänkte länge att det kanske var ett infödningsnamn, men senare har jag sett det i spanska sammanhang. När det spanska kungaparet var på statsbesök i Peru för några år sen, hette värdinnan för mottagningen Jesúsa.

Sen finns det på Kanarieöarna en liten grupp namn kvar från det gamla språket. Ibland blir de populära, men det är ett mode som går i vågor. Det är namn som Gazmira, Guacimara, Isaila, Iballa, Yaiza, Gara. Namnen känner man genom de listor som gjordes över kanariska slavar som döptes i Sevilla och Valencia. Många skulle fraktas vidare till Amerika. Amerika skulle befolkas av vita. Fjorton kvinnor är kända från erövringen av La Palma, främst Gazmira. Henne hoppas jag kunna skriva lite mer om en annan gång. Spanien var tidigare ett mycket fattigt land och många emigrerade, framför allt till Venezuela, som var framtidslandet på femtiotalet. Nu är det dåliga tider där, och många kommer tillbaka. De ger ibland sina döttrar namn efter venezolanska helgon, som Yacali och Yajara (J uttalas som H), och Coromoto efter landets skyddshelgon.

Mansnamnen är betydligt färre. De allra flesta kommer från Bibeln, inte bara från Jesu närmaste krets, utan många också från Gamla Testamentet: Moisé, Eliasel, eller från helgonkalendern: Jorge, Fransisco (**Fran, Quico, Paco**). Öns* manliga skyddshelgon är ärkeängeln Mikael, och följaktligen döps många små gossar till Miguél, med varianterna Mitchel och Maikel eller Maiker. Några namn lever kvar från det gamla språket: Artemio, Yeray, Jonay. Men även mansnamnen drabbas av modet. Tidigare var det Kevin. Nu är det Yónathan och Yóshua.

I Venezuela får man hitta på egna namn: Eladio, El Chamo ("Grabben"), en liten vithårig hemvänd tomt, döpte en av sina söner till Mesecij, man han kallas ofta Chamito, lille Chamo. En familj, som jag känner lite grann, döpte sin son till Clever. Lille Clever är fem år och ett riktigt busfrö. Men han är ju pojke, så

det är bara roligt, tycker föräldrarna. Systemen däremot är stillsam och väluppfostrad.

Vad beträffar mig själv, så har jag börjat använda mitt andra namn här, Cecilia. Ingegerd måste man nästan vara född i ett skandinaviskt land för att kunna uttala. När jag arbetade i Isaac Newton-gruppens bibliotek på Roque de los Muchachos blev problemet akut, och då bytte jag. Cecilia kan man uttala på andra språk. Men grannarna är i byn känner mig under mitt första namn, och jag lystrar till allt som låter någorlunda likt – Cecilia är ett prinsessnamn och passar mig inte alls, så folk glömmer. I bilverkstan kallar de mig Catalina (Katarina/Karin, som musikläraren i gymnasiet också kallade mig), och muraren, som ibland hjälper mig med arbeten i huset, kallar mig Cristina. Det gör ingenting – vad betyder väl ett namn? Skulle inte en ros, med vilket annat namn som helst, dofta lika ljuvligt? Som Romeo sa.

Ingegerd Hosinsky

* = La Palma

Ingegerd, alias Cecilia, Hosinsky.

Foto Elisabet Römert

Tips:

Hur många i Sverige som har ett visst förnamn eller efternamn kan man söka på Statistiska centralbyråns hemsida: www.scb.se.

Karlsson, Mats: *Fantastiska förnamn åt folket!* **Språktidningen** nr 6/2009, s 20-24.

Erik Elvers artiklar om namn:

Om personnamn, särskilt i Norden, NOS 2/1995

Väderstrecksnamn, NOS 4/1996

Årstider och årstidsnamn, NOS 4/2000

Vattendrag och vattendragsnamn, NOS 2/2002

Runnamn, NOS 3/2004

Färger. Färguttryck och färgnamn. NOS 2/2009

Hur gick det?

Gotska Sandön 2010

Nio personer deltog i den traditionella resan till Gotska Sandön, som ägde rum mellan den 9 och 13 juni. Sjön låg lugn vid överfarten, men när tiden för ankomsten var inne spanade vi förgäves efter ön. Sandön var insvept i dimmor. Vi kunde nästan höra hur båten rörde sandbotten när en traktor och några människor trädde fram ur dimmorna på Las Palmas strand. Dimman lättade dock snart och eftermiddagen ägnades åt miljön runt lägerplatsen. Den vita skogsliljan stod i full blom invid Kapellänget, liksom majvivorna i inre dynkärret och Bredsand tycktes bredare än nånsin.

Nástrot i Kapellänget den 10 juni 2010

Bland blomstren i Kapellänget kunde vi under haselbuskarna se flera exemplar av den blekt bruna *nästrot*, en säregen orkidé som saknar eget klorofyll och tar sin näring från en svamp och inte från någon växt. Namnet lär komma av att roten liknar ett trassligt fågelbo. Det latinska artnamnet *nidus-avis* betyder fågelbo. Vi gjorde under vistelsen flera besök i Kapellänget och kunde studera korsnäbbarna på nära håll vid vattenhållet och lyssna till rosenfinkens ljudliga hälsning, "Please to meet you". Såväl lundsångare som sommargylling hade under dagarna observerats runt Kapellänget, enligt några fågelskådare på plats.

Stora öturen skedde i en behaglig vandringstemperatur av ca 17 grader och växlande molnighet. Vid Säludden kunde åtminstone en sål tydligt observeras på sin liggsten. Tomtebo och den av Engström avbildade sälutkikstallen besöktes. Den ursprungliga utkiken med en plattform lär ha fallit till marken när Engström gjorde sin bild på 20-talet. Även denna tall med den karakteristiska toppen har åldrats och glesnat en hel del i jämförelse med det vykort som några inköpte. Vi passerade Höga land, där knopparna på den röda skogsliljan avslöjade att de inom några dagar skulle vara i full blom. Efter ett kort besök på Gamla gården påskyndade vi stegen för att hinna till kvällens visning av fyren. Stegmätaren avslöjade då att vi använt 43 650 steg för att ta oss runt ön.

Nästa dag regnade det ordentligt, men några i gruppen trotsade blötan och gjorde en kortare vandring till Schipkapasset och Höga åsen. Vägen hade ordentliga vattenpölar. En av deltagare skulle denna dag resa från ön med avfart från Varvsbukten. Det skulle bli läktring, dvs uttransport till båten i gummi-båtar. Väl kommen dit ändrades planerna och de resande fick i all hast åka i bilar till Las Palmas. Det är sånt som händer på Sandön, där väder och vind inte alltid är lätt att förutse.

Lördagen bjöd på sol men hård vind och vi tog vägen genom skogen till Tärnudden och sedan Nymans bilväg till Gamla gården. Vid Bourgströms mausoleum blommade det rikligt av liljekonvalj och vit skogslilja. Vid Gamla gården visade oss Rune Högberg, en av öns tillsynsmän, de olika byggnaderna och berättade på ett mycket livfullt sätt om platsen och dess invånare. Vägen tillbaka gick utmed västsidan i skydd av burgen mot den hårda vinden. Det blev en härlig vandring i sol utmed ett brusande hav. Under natten till söndagen avtog vinden och vi kunde den sista dagen njuta av solen på öns fantastiska stränder.

Ulla Munkhammar/Göran Olofsson (Text och foto)

Skepp & hoj— vårscyckling

Vi blev 2 x Anders som följde Eriks plan och vägledning, mestadels på behagliga cykelleder, från Rönninge, via Salem och Norsborg, till Fittja varifrån vi skeppades på färjan till Ekerö och sedan körde vidare över Lovön till Brommaplan. (Totalt ca 40 km). SMHI och andra väderauktoriteter hade lovat upplärning efter eventuellt morgonregn. Verkligheten blev snarare återkommande regn av varierande häftighet, med inslag och nedslag av åska. Icke desto mindre njöt vi av såväl blommande häggar och kastanjer som vårfåglarnas sång där vi drog fram. Vi passade på att beundra en runsten och fick på kusligt nära håll uppleva hur blixten splittrade ett högt träd. Var det enbart väderutsikterna som gjorde att vi inte

blev flera? Att cykla är ett härligt sätt att upptäcka landskapet tillsammans.

Anders Schærström /Anders Tunevi

Runstensvård

Den 2:e september var det åter dags att besöka och vårda vår (FNSiN's) fina runsten vid Karlbergs slott. Vi var sju tappra inklusive en medlem från Svenska Turistföreningens Stockholmskrets, som trotsade vädrets makter, och beundrade den inslingrade draken och tydde runorna med hjälp av Erik. Vi konstaterade att stenen var väldigt ren och fin och oförstörd men lite borstning behövdes framför allt framför stenen. Texten är inte märkvärdig den lyder: ANUND OCH TORKIL DE LÄTO RESA STEN EFTER ASKIÖT, men utförandet av draken är mästertlig. Tanken att det var en skicklig ristare som gjort draken och även korset men en mindre skicklig runristare som ristat texten uppkom. Särskilt som Erik påpekade att flera runor var skrivna på fel sätt. Den lilla folksamlingen framför stenen förundrade två unga damer som även de fick en lektion om runskrift.

Eva Innings

Foto: Lars Innings

Cyckling på Järvafältet

Vi var 3 st. som startade vid Ulriksdals station. Efter att ha passerat Överjärva Gård och genom omväxlande skog och fält stod vi plötsligt öga mot öga med Kista Tower, kontrastrikt så det förslår! Vi fortsatte via Ärvinge, söder om Akalla -Husby, och kom så småningom in på gamla Enköpingsvägen, passerade f.d. Barkarby flygfält, där man nu kunde se racerbilar prova banan! Via Säby Gård rundade vi Säbysjön och fortsatte österut förbi Väsby Gård där vi stannade och tittade på Floras trädgård, som märkligt nog inhytte en blommande backsippa! Så småningom skiljdes vi åt efter en lyckad cykeltur i föreningens anda, natur och samhälle.

Björn Setterberg

Program

HAVTORNSPLOCKNING
lördag 25 september kl 9.00

Dags för den årliga utfärden till Ålands Hav där vi med litet tur plockar havtorn i närheten av Grisslehamn. Havtornsbären är mycket syrliga och passar som smaksättning i parfait, sylt, brännevin m m. Recept utdelas. Även dåliga bärar brukar vi ha en mycket fin dag ner vid stranden, tillfälle till bad. Vi passar också på att handla rökt fisk m m i Grisslehamn. Avfärd kl 9.00 från Bergshamra torg (t-banan mot Mörby, station Bergshamra norra uppgången). Anmälan senast torsdag 23 sept till Erik Elvers, e-mäle e.elvers@bredband.net, tfn 08-858488(b) , meddela om du har bil och kan ta passagerare.

VANDRING RUNT EDSVIKEN
Söndag 10 okt, start Bergshamra torg kl 9.00

Vi upprepar en vandring vi gjort några gånger, senast för ett par år sedan. Vi går längs Edsvikens västra strand, och sedan vidare till Landsnora kvarn där det är malning denna söndag (brukar finnas möjlighet att köpa mjöl, den något tidiga avmarschen för att vi skall hinna dit innan malningen upphör). Sedan fortsätter vi ner till Danderyds Sjukhus, i allt ca 20 km. Möjlighet att avbryta här och där efter vägen för den som vill gå kortare. Tag med matsäck för lunch och 2-3 teraster.

Föranmälan senast torsdag 7 oktober till Erik Elvers e-mäle e.elvers@bredband.net, tfn 08-858488 (b)

TILLBAKABLICKAR OCH MINNEN
med CHRISTER WESTERDAHL
som startade FNSiN 1973
Fredag den 15 oktober, kl 18.
Lokal Baltzar. Baltzar von Platens gata 11

Att kortfattat presentera *Christer Westerdahl* är inte så lätt. Han är arkeolog, han har arbetat som museiman och universitetslärare i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Han har forskat, undervisat och skrivit böcker om samisk kultur, båtbygge, fartygshistoria, runor, skogsarbete och flottning, kyrkor och kyrkmålningar m.m. Han har rest vida omkring: Svalbard, Grönland, Island, Indien, Tchad m.fl. platser. Han har alltid varit intresserad av foto och bildmakeri. Vad Christer kommer att berätta om, när han besöker oss i kväll, vet vi inte än, men säkert blir det en hel del föreningsnostalgi och mycket om äventyrliga upplevelser. Räkna med en minnesvärd kväll. Föreningen bjuder på enkel förtäring. Begränsat deltagarantal. Anmäl dig senast den 14 oktober till Soili Bisi-Ström 08-19 12 52; 070-370 07 75 ; bisi-strom@bredband.net.

RÄTTVISA I GRÖNLAND

Måndag 18 oktober kl 18:30

Lokal: Baltzar, Baltzar von Platens gata 11

En av de viktigaste uppgifterna för en självständig nation är att ta hand om sitt rättssystem. Det kräver, liksom många andra viktiga samhällsfunktioner, att man också har tillgång till utbildning och kompetens för uppgifterna. Grönland har gått från kolonistatus till hjemmestyre och nu till selvstyre. Vad innebär det och vad blir nästa steg? *Karen Moestrup* är en jurist från Danmark som arbetade i Nuuk, Grönland under tiden 2002-2005, som domstolsfullmäktig i Grønlands Landsret. Karen berättar för oss om sina erfarenheter av domstolsarbetet och om att lösa rättstvister i en annorlunda kultur men också om vardagslivet som dansk akademiker "på besök" i ett samhälle i utveckling. Karen talar svenska.

Samarrangemang mellan Föreningen Natur och Samhälle i Norden, Föreningen Norden Stockholm, Föreningen Sverige-Grönland och Studieförbundet Vuxenskolan Kungsholmen-Norrmalm.

Avgift: 50 kronor

Föranmälan önskvärd till Studieförbundet Vuxenskolan, Rose-Marie Andreasson, tfn 08-693 03 90 (dir 91); e-post: rose-marie.andreasson@sv.se.

KULTURVANDRING I BROMMA

söndag 24 oktober kl 9.30

Vi börjar med att titta på en bildristning i Riksby och två runristningar vid Brommaplan. Vandringen går förbi jätteflyttblock och ryssmuren i Åkeshov och vidare till Södra Ängby, ett unikt villaområde med 500 villor i funkisstil. Vid Islandstorget finns en milsten och nyupptäckta skålgropar.

Vid Judarnsjön rastar vi och äter medhavd matsäck.

Vi träffas i biljetthallen i Brommaplans T-banestation.

Vill du veta mer, kontakta Gunnel Wallén 08-87 81 47 eller gunnel.wallén@comhem.se

DEN NYA KALMARUNIONEN

Onsdag den 10 november kl 18.00

ABF-huset, Sveavägen.

När *Gunnar Wetterberg* i höstas föreslog (DN 27/10 2009) att Nordens länders skulle bilda en förbundsstat, en modern Kalmarunion, var politikerna kallsinniga, men nu har han fått Nordiska rådets uppdrag att utveckla idén i en bok, som kommer ut inför rådets session i början av november.

Som en stat skulle Norden bli en viktigare ekonomisk och politisk aktör, en starkare röst i världen. Kulturlivet skulle få en starkare bas. Och medborgarna skulle få mera att välja på. Är det realistiskt? Varför inte?

Med sin sakkunskap som historiker och med sin bre-

da yrkeserfarenhet kan Gunnar Wetterberg sätta in sin ide i ett stort perspektiv och lägga fram starka argument. Det gör han för oss i kväll.

Entréavgift 50 kr

Samarrangemang mellan FNSiN, Föreningen Norden Stockholm och ABF

SENHÖSTVANDRING DJURGÅRDSBRUNN –UNIVERSITETET

lördag 20 nov kl 9.45

Vi går genom både kända och mera okända delar av Ekoparken. Samling vid Apotekskiosken mitt emot Djurgårdsbrunn varifrån vi följer kanalen österut och sedan går delvis utmed Värtan till Frihamnen - Ropsten och vidare längs Husarviken mot Norra Djurgårdens naturmarker. 10-15 km. Tag med matsäck för lunch och 2-3 teraster, kläder efter väder. Buss 69 från T-Centralen kl 9.27 (mot Blockhusudden) kommer till Djurgårdsbrunn 9.41. Anmälan senast onsdag 17 nov till Erik Elvers, e-måle e.elves@bredband.net, tfn 08-858488 (b)

HÖSTMÖTE

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie höstmöte
Torsdag 25 november kl 18.15

Lokal: Baltzar, Baltzar von Platens gata 11, Sthlm.

Dagordning

1. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
2. Fastställande av röstlängd
3. Mötets behöriga utlysande
4. Fastställande av dagordningen
5. Protokoll från föregående allmänna möte
6. Verksamhetsberättelse för 2009
7. Val av styrelse för 2011
8. Val av revisorer och revisorssuppleant 2011
9. Val av valberedning
10. Beslut om årsavgift 2011
11. Förslag till budget 2011
12. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast en månad före höstmötet)
13. Aktuell information om samarbete med andra organisationer etc.
14. Övriga ärenden

GRÖNE MANNEN (the Green man) Föredrag

Direkt efter höstmötet, ca 19.15, kommer *Adèle Schreiber*, som förra höstmötet höll ett bejublat föredrag om Enhörningen, att berätta om Gröne mannen. Denne för de flesta av oss okände figur kan man finna i många kyrkor bland annat i Adelsö kyrka och Munsö kyrka. Men den stiligaste Gröne mannen finner vi i Linköpings domkyrka

ANDHÄMTNING I ADVENT

Onsdagen den 8 december med start klockan 18.30
Lokal: Baltzar, Baltzar von Platens gata 11.

Det lackar mot jul. För många innebär det stress och bekymmer. Kanske är det snö och is, kanske inte – förmodligen inte, om klimattrenden fortsätter. Men mörkt är det och då gör ljusen och gemenskapen gott. Alltså samlas vi som vanligt kring lite glögg, gröt, godis och berättelser. Som vanligt ordnar vi enkel förtäring till ett enkelt pris och som alltid blir det en stunds högläsning med anknytning till jul och vinter. För att vi skall kunna beräkna behovet av gröt, glögg mm så behöver vi veta i förväg om du tänker komma. Anmäl dig senast dagen före till Eva Innings, eva.innings@ownit.nu.
Tfn 08-774 12 53; 070-49 167 14

KNUTMASSO - Karneval i Gimo

Den 13e januari är det karneval i bruksorten Gimo i Uppland.

Knut markerar slutet på julen och man brukar kasta ut granen, men det har också blivit vanligt att ordna maskerad på Knutdagen. Det finns en hel del masktraditioner som inte längre utövas, men användningen av masker kan i Sverige spåras tillbaka till bronsåldern. Hällristningar visar figurer som bär djurhorn, fågelmasker och fågeldräkter. Från vikingatiden finner man exempel på dansande figurer med horn, och källor från 1600-talet omnämner ett sk julbocksspel.

Knutgubbar var förr i tiden utklädda människor eller dockor. När julen skulle sopas ut så klädde folk ut sig och gick runt i byarna för att festa, dricka, äta och få överblivet julgodis.

Detta slags festande försiggår varje år i Gimo i form av en stor karneval som hela samhället är engagerat i. Karnevalen under Knutmasso är en i högsta grad levande tradition. Den har utvecklats ur gamla europeiska karnevalsseder. Under 1600-talet fann vallo ner vägen till Sverige och bl.a. till bruket i Gimo, som kom igång just vid denna tid.

Detta karnevalsfirande vill naturligtvis vi i FNSiN inte missa ett år till, så vi ser fram emot en resa till Gimo den 13 januari 2011.

Tips: se bilder och info om Knutmasso i Gimo på www.knutmasso.se

KALATTUUT

Den grönländska dansen Kalattuut, en variant av Polka, är det många som minns från våra Grönlandsresor på 70-talet. En hel del av oss skulle tycka att det vore jätteroligt att få lära sig den dansen igen.

Vi kommer ihåg hur mycket skratt och glädje som strömmade ur församlingshusen längs Grönlands sydvästkust när det var "dansmik", och alla grönländare på bygden kom dit. Det spelades musik och det dansades i väldig fart och det skrattades mycket, vare sig man orkade snurra iväg på dansgolvet eller satt på

bänkarna längs väggarna och med förtjusning såg på. Detta vill vi återuppleva, så tillsammans med föreningen Sverige-Grönland planerar vi att till vårvintern bjuda in några danskunniga grönländare boende i Köpenhamn. I form av workshops kunde vi tillbringa någon eller några dagar tillsammans för att återskapa denna dans- och musikglädje, samt möjligheten att få uppleva närkontakt med den grönländska kulturen.

Vi vill gärna ha en preliminär intresseanmälan, så vi kan ana ungefär hur stor lokal vi kan behöva, och för att ge mera information längre fram. Så ring eller helst skicka ett e-måle till: Bente af Edholm: 0704 00 01 99 eller bente.fnsin@gmail.com, alternativt till Sylvia Hild i Föreningen Sverige-Grönland: sylvia.hild@comhem.se

NOS tipsar

Naturskyddsföreningen i Stockholms Län och från Storstockholms Naturguider

Söndag 10 okt kl 13.00 - Norra Djurgården. Monica Attebrant från Storstockholms Naturguider visar naturen i den del av nationalstadsparken som gränsar till Universitetet. Samling vid t-bana Universitetet. Ca 4 km, 3 tim. Kostnad 60 kr (SNF-medlem 40 kr)

Lördag 30 okt kl 14.00 - Hansta naturreservat.

Ett stycke natur med stor biologisk mångfald, för att uppmärksamma det biologiska mångfaldsäret. Samling vid t-bana Akalla, uppgång Sveaborgsgatan.

Ca 4 km, 3 tim. Biljettbokning via Stadsmuseet eller Ticnet, pris 100 kr.

Söndag 31 oktober kl 10.00 (vintertid!) - Södra Djurgården. Margareta Lysell från Storstockholms Naturguider guidar i sydligaste delen av Nationalstadsparken och berättar om naturen kring Djurgårdsbrunnsviken, kanalen och Isbladskärret. Samling vid Djurgårdsbrons fäste på Djurgårdssidan, avslut Waldemarsudde. Ca 5 km, 3 tim. Pris 60 kr (STF-medlem 40 kr). Se vidare www.utinaturen.nu

”Kura skymning”

8 november 2010 startar den 14:e upplagan av Nordiska biblioteksveckan för att ge den gamla nordiska berättartraditionen nytt liv. Världens största högläsning? Kanske slås det världsrekord i högläsning när tusentals människor i de nordiska länderna samtidigt på mer än 2000 platser på sina respektive språk lyssnar till olika högläsningar under temat ”Det magiska Norden”. Högläsning ordnas på flera bibliotek i Stockholmsområdet.

Du som missade Stefan Jarls film kan gå till Stockholms Universitetet i Frescati i höst och se filmen "Underkastelsen - en film om kemikalier i våra kroppar", **tisdagen den 16 nov i södra huset, kl. 18.00--19.30 (inkl. frågestund)** i hörsal 2 i A-huset på plan 3. Gratis.

